

УДК 378.015.3:005.32:61-057.875

Іванченко О.З., Мельнікова О.З., Малахова С.М.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Запорізький державний медичний університет

В роботі досліджені особливості мотиваційного комплексу і окремих мотивів навчальної діяльності студентів першого і четвертого курсів медичного факультету. Показано, що в обох досліджених групах була добре виражена внутрішня мотивація (ВМ) навчання, яка істотно переважала над зовнішньою позитивною (ЗПМ) і, особливо, над зовнішньою негативною (ЗНМ) мотиваціями. Встановлено, що серед окремих мотивів ВМН провідну роль мали можливість стати висококваліфікованим спеціалістом, забезпечити успішність майбутньої професії і придбати глибокі, міцні знання. Зроблено висновок, що підтримання вказаних навчальних мотивів студентів суттєво сприятиме підвищенню якості медичної освіти.

Ключеві слова: початкова мотивація, внутрішня мотивація навчання, медичний факультет.

Вступ

В ефективності навчального процесу провідну роль відіграє мотивація студентів, яка є складним і багаторівневим явищем [1]. Згідно з сучасними уявленнями педагогіки і психології, мотивація – це сукупність різноманітних факторів, які визначають поведінку і діяльність людини. Загальну структуру навчальної мотивації утворює сенс, потреба навчання, цілі, інтереси, бажання людини [1,3,5].

Особливого значення проблема навчальної мотивації набула в теперішній час в умовах реформування вищої освіти, коли передбачається суттєве збільшення частки самостійної роботи студентів. Вони повинні бути відповідальними особистостями, здатними приймати рішення і діяти самостійно. «Регуляторним компонентом навчальної діяльності виступає мотивація навчання, яка не тільки забезпечує високу результативність при безпосередньому педагогічному впливі, але й пролонгує пізнавальну активність студентів і перетворює зовнішню регуляцію в саморегуляцію» [4].

Відомо, що високий рівень здібностей студентів вагомо впливає на успішність навчання, проте не може компенсувати низьку навчальну мотивацію або її відсутність [8,11]. Згідно з класичними законами психології, а саме з законом Йеркса-Додсона, збільшення сили мотивації до певного рівня сприяє успіху діяльності. Результати численних досліджень [8,11] свідчать про те, що сильна позитивна мотивація слугує компенсаторним механізмом нестачі знань, вмінь, навичок.

Виходячи з того, що проблема мотивації є однією з основних в педагогіці і психології, її дослідженню присвячено дуже багато праць, в яких автори наводять різні класифікації навчальних мотивів, а саме за результатами навчання («негативна» і позитивна) мотивація [4]), на основі джерел активності («пізнавальні» і «соціальні» мотиви [5]).

В своєму дослідженні ми виходили з того, що «велика кількість класифікацій навчальних мо-

тивів побудована за принципом їх поділення на внутрішні і зовнішні мотиви» [4]. Внутрішні мотиви навчання пов'язані з пізнавальною потребою студента, і дуже важливим є те, що людина діє за власною ініціативою для того, щоб отримати емоційне задоволення, одержати позитивний психологічний стан. Відомо [8], що зовнішня мотивація поділяється на позитивну (потреба людини в досягненні певного соціального рівня, поваги зі сторони оточуючих і т. ін.) і на негативну (прагнення уникнути покарань, неприємностей, або «вчусь, тому що всі так роблять» і т.п.). Зовнішня позитивна мотивація може бути потужним чинником організації успішної навчальної діяльності досить. Однак необхідно, щоб переважала внутрішня мотивація, тобто задачі набуття вмінь, навичок і знань були внутрішньо прийняті самою особистістю, яка навчається.

Дуже часто у викладачів вищих навчальних закладів переважає думка про те, що студенти, які самостійно обрали майбутню професію і вчать за власним бажанням, вже апріорі достатньо мотивовані і повинні бути зацікавлені в навчанні [6]. Проте результати чисельних досліджень [2,4,9,10] доводять про те, що резерви мотивації студентів до навчання дуже широкі і саме від професорсько-викладацького складу університету вимагається ретельно продумати, систематизувати, організувати, скерувати заходи щодо підвищення мотивів майбутніх фахівців до навчальної діяльності. Виявити особливості мотивації, дослідити рівень її розвитку, а потім спрямувати всі можливі методичні, дидактичні засоби для активізації, підтримання та розвитку у студентів внутрішніх мотивів пізнавальної діяльності - задача викладачів вищого навчального закладу.

Мета дослідження

Виявити і порівняти мотивації навчальної діяльності у студентів медичного факультету, що могло би сприяти пошукам шляхів покращення їх пізнавальної активності.

Матеріали і методи

Дослідження проводили в двох групах студентів медичного факультету. Першу склали 88 першокурсників, другу - 85 студентів четвертого курсу. Для вивчення мотивації навчання використовували наступні методики: 1. К. Замфір в модифікації А. А. Реана «Мотивація професійної (навчальної) діяльності»; 2. А.А. Реана, В.А. Якуніна «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» [7,8].

В основі методики К. Замфір в модифікації А.А. Реана, яка дозволяє з'ясувати мотиваційний комплекс навчання, лежить визначення внутрішньої і зовнішньої мотивації. Студентам було запропоновано оцінити за п'ятибальною шкалою перераховані мотиви навчальної діяльності: отримання стипендії, прагнення уникнути можливих неприємностей, потреба досягнути соціального престижу і поваги зі сторони оточуючих, задоволення від процесу навчання і його результатів, можливість реалізації в професійній діяльності. Далі ми підраховували кількість балів, яку кожен студент визначив за різними мотивами і встановлювали в нього співвідношення трьох видів мотивації: внутрішньої (ВМ), зовнішньої позитивної (ЗПМ), зовнішньої негативної (ЗНМ).

Для студентів 1 і 4 курсу окремо визначали відсоток осіб з кожним співвідношенням мотивацій: 1. ВМ>ЗПМ>ЗНМ, 2. ЗПМ>ВМ>ЗНМ, 3. комбінації ВМ>ЗПМ=ЗНМ або ЗПМ>ВМ=ЗНМ, 4. ЗНМ>ЗПМ>ВМ, 5. всі види мотивації низькі.

Для вивчення конкретних мотивів навчальної діяльності студентів нами був використаний тест А.А. Реана, В.А. Якуніна. Студентам було запропоновано із 16 причин, які спонукають їх до навчання і відносяться до різних мотиваційних комплексів – ВМ, ЗПМ або ЗНМ, обрати 5 найбільш для них вагомим. За результатами анкет підраховували відсоток студентів, які обрали той чи інший мотив.

Результати дослідження та їх обговорення

Результати опитування показали, що у студентів як першого, так і четвертого курсів переважали внутрішні мотиви до навчання. Оптимальне співвідношення мотиваційного комплексу (ВМ>ЗПМ>ЗНМ) було виявлено у 62 і 67% анкетованих відповідно. Найгірший мотиваційний комплекс - ЗНМ>ЗПМ>ВМ спостерігався тільки у 7% першокурсників і 11% студентів четвертого курсу. Цікавим виявився той факт, що всі види

мотивацій були низькими лише у 2% опитаних студентів першого курсу, тоді як на четвертому курсі таких студентів не було зовсім.

Домінуючі мотиви учбової діяльності, отримані за допомогою тесту А.А. Реана, В.А. Якуніна, представлені в табл.1. Її дані підтвердили результати, виявлені за методикою К. Замфір, які свідчили, що у студентів медичного університету переважали внутрішні мотиви до навчальної діяльності. Ми вважаємо це дуже важливим, враховуючи серйозність і складність професійної діяльності лікаря.

Серед основних мотивів комплексу внутрішньої мотивації більшість студентів вибрали можливість стати висококваліфікованим спеціалістом, забезпечити успішність майбутньої професії і придбати глибокі і міцні знання. Більше, ніж половина всіх опитаних студентів, прагнули отримати інтелектуальне задоволення від процесу навчання. Цікавим виявився факт зростання значущості цього фактору у студентів четвертого курсу (76%) у порівнянні з першокурсниками (57%). Крім того, 18% студентів четвертого курсу вагомим мотивом обрали «не запускати вивчення наступних предметів», а серед першокурсників – тільки 4%. Такі результати можуть свідчити про те, що студенти старших курсів, маючи досвід, розуміють інтеграційні зв'язки між дисциплінами навчального плану, тоді як студенти першого курсу часто погано собі уявляють роль і місце фундаментальних і, особливо, соціально-гуманітарних дисциплін, в структурі своєї майбутньої професії.

Мотиви, які входять до групи «Зовнішня мотивація», не були переважними для студентів. Проте деякі з них були досить вираженими. Зокрема, для багатьох студентів важливим виявився мотив отримання диплому. За даними тестування у студентів першого курсу його обрали 31% опитаних, що вдвічі перевищувало кількість студентів четвертого курсу з таким мотивом навчання (15%).

Мотив навчання «схвалення родичів» був вагомим для 32% студентів четвертого курсу і 26% - першого курсу. Проте ми звернули увагу на те, що для студентів були неважливими мотиви, які пов'язані з думкою про них сокурсників (не відставати від них і бути прикладом). Для 18% студентів першого курсу виявилось вагомим досягнути поваги викладачів, а серед четвертокурсників цей мотив обрали вже 30% опитаних. Проте ні один студент не вважав навчальним мотивом «виконувати педагогічні вимоги».

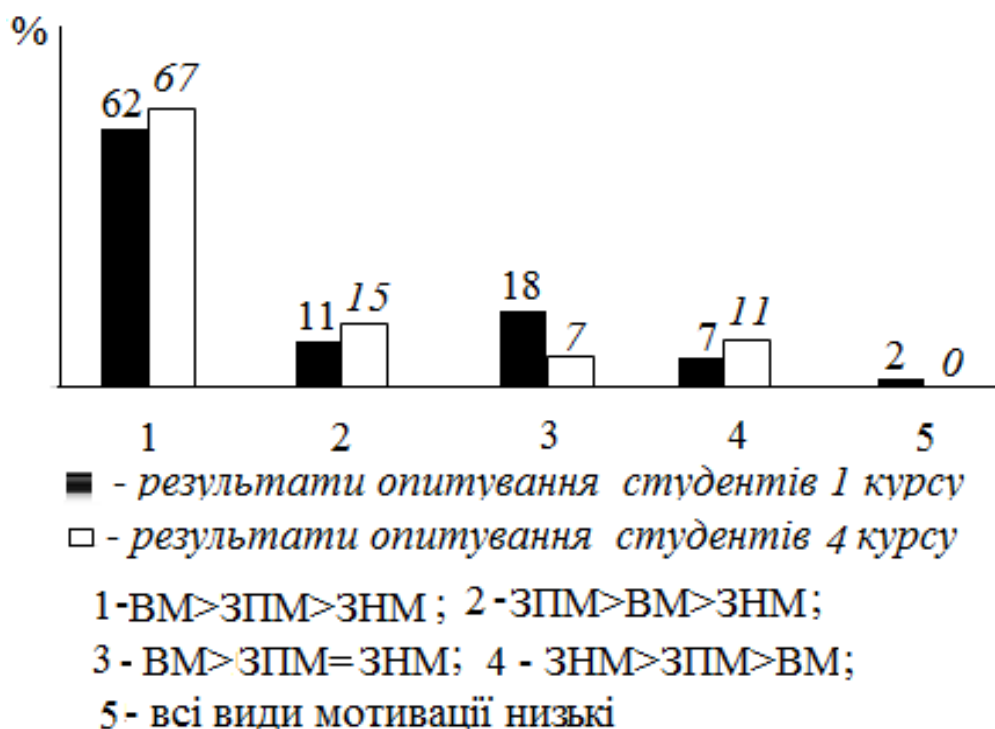

Рис. 1. Співвідношення внутрішньої і зовнішньої мотивації у студентів 1 і 4 курсів медичного факультету

Табл. 1
Мотиви навчальної діяльності студентів 1, 4 курсів медичного факультету

Види мотивації	Причини, які спонукають до навчання	I курс (%)	IV курс (%)
Внутрішня мотивація	Можливість стати висококваліфікованим спеціалістом	93	90
	Отримати інтелектуальне задоволення	57	76
	Забезпечити успішність в майбутній професії	78	80
	Придбати глибокі і міцні знання	78	75
Зовнішня мотивація (позитивна)	Не запускати вивчення наступних предметів	4	18
	Складати екзамени на «добре» і «відмінно»	21	36
	Отримувати стипендію	25	25
	Получити диплом	31	15
	Домогтися схвалення родичів	26	32
	Досягнути поваги викладачів	18	30
	Бути прикладом для однокурсників	3	5
Зовнішня мотивація (негативна)	Не відставати в навчанні від сокурсників	3	4
	Уникнути покарання за погане навчання	7	15
	Прагнення уникнути критики зі сторони викладачів, однокурсників, родичів	10	26

Зовнішня негативна мотивація у першокурсників виявилась низькою. Результати опитування студентів 4 курсу показали, що «уникнути критики з боку викладачів, родичів і сокурсників» для них було досить вагомим мотивом.

Таким чином, результати нашого дослідження показали, що особливістю навчальної мотивації студентів медичного факультету була добре розвинена ВМ. Однією з вагомих причин цього факту, очевидно, служить специфіка професії лікаря, для опанування якої потрібне велике прагнення і навіть покликання. Тому основною задачею викладачів вищих медичних закладів служить підтримання ВМ на високому рівні.

За результатами наших досліджень, особливу роль в цьому може мати чітка професійна орієнтованість освітнього процесу вже з першого

курсу навчання, високий інтелектуальний рівень і педагогічна майстерність викладачів вищого навчального закладу. Крім того, слід звернути увагу на такий мотив студентів до пізнавальної діяльності як «отримати інтелектуальне задоволення». У зв'язку з цим для забезпечення найбільш ефективного засвоєння нових знань, вмінь і навичок необхідно впливати на емоційну сферу студентів. Важливо організувати навчальний процес таким чином, щоб він визивав розумове напруження, бажання розібратися з неясними питаннями, що надасть студентам можливість отримувати інтелектуальне задоволення від процесу навчання.

Як вказувалось вище, підтримання ВМ у студентів медичного факультету потребує високого інтелектуального рівня і педагогічної майстерно-

сті від викладачів. Вплив їхньої особистості і авторитету як керівників навчального процесу є дуже важливим. Саме викладачі повинні так організувати навчальний процес, щоб визвати інтерес і зацікавленість до свого предмету, до науки, надати можливість виявлення розумових, творчих здібностей студентів, наситити процес навчання такою інформацією, яка буде сприяти особистісному зростанню студента. Для майбутніх фахівців викладачі мають бути прикладом неперервного професійного навчання і якісного спілкування між людьми, що може сприяти підвищенню рівня такого мотиву ЗПМ як «заслужити повагу викладачів», який на теперішній час недостатньо сформований у студентів.

Висновки

1. Особливістю навчальної мотивації студентів медичного факультету є добре сформована внутрішня мотивація до навчання, яка переважає над зовнішніми позитивною і, особливо, негативною мотиваціями.

2. Високий рівень внутрішньої мотивації студентів медичного факультету має підтримуватись професійною орієнтованістю освітнього процесу, високим інтелектуальним рівнем і педагогічною майстерністю викладачів вищого навчального закладу.

3. Існує необхідність в підвищенні внутріш-

нього мотиву студентів «отримувати інтелектуальне задоволення» від пізнавальної діяльності, що може бути вирішено шляхом застосування заходів щодо покращення організації навчального процесу.

Література

1. Дербеньова А.Г. Усе про мотивацію / уклад. А.Г. Дербеньова. – Х.: «Основа», 2012. – 207 с.
2. Іванченко О.З. Мотивація навчальної діяльності у студентів першого курсу медичного факультету / О.З. Іванченко // *Bio-medical and biosocial anthropology*. – 2016. – №26. – С.192 – 195.
3. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы [Текст] / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 432 с.
4. Качарян О.С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів / О.С. Качарян, Є.В. Фролова, В.М. Павленко. – Харків: вид. центр «ХАІ». - 2011. – С. 39.
5. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте [Текст] / А.К. Маркова. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с.
6. Митина А.М. Зарубежные исследования мотивации взрослых / Вестник Московского университета. – Серия: Психология. – 2011. – №2. – С. 56-65.
7. Практическая психодиагностика. Методика и тесты: учеб. пособие / ред.-сост. Д.Я. Райгородский. – Самара: «Бахрах», 2002. – 628 с.
8. Реан А. А. Психология и педагогика / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум. – СПб: Питер, 2002. – 432 с.
9. Рекун Г.П. Диагностика навчальної мотивації студентів ВНЗ / Г.П. Рекун, Ю.І. Прус // *Актуальні питання економіки*. - 2015. - №5(167). - С.386 -394.
10. Шапран Ю.П. Формирование профессиональной мотивации студентов-биологов педагогического университета / Ю.П. Шапран // *Молодой ученый*. - 2014. - №2. - С. 882-886.
11. Якунин В.А. Педагогическая психология [Текст] / В.А. Якунин. - СПб.: Полиус, 1998. - 639с.

Реферат

ОСОБЕННОСТИ УЧЕБНОЙ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО ФАКУЛЬТЕТА

Иванченко Е.З., Мельникова О.З., Малахова С.Н.

Ключевые слова: учебная мотивация, внутренняя мотивация обучения, медицинский факультет.

В работе исследованы особенности мотивационного комплекса и отдельных мотивов учебной деятельности студентов первого и четвертого курсов медицинского факультета. Показано, что в обеих исследованных группах была хорошо выражена внутренняя мотивация обучения (ВМ), которая значительно превосходила внешнюю позитивную (ВПМ) и, особенно, внешнюю негативную (ВНМ) мотивации. Установлено, что среди отдельных мотивов ВМ ведущую роль имели возможность стать высококвалифицированным специалистом, обеспечить успешность будущей профессии и приобрести глубокие, прочные знания. Сделан вывод, что поддержка указанных учебных мотивов могла бы существенно способствовать повышению качества медицинского образования.

Summary

NATURE OF LEARNING MOTIVATION OF MEDICAL STUDENTS

Ivanchenko O.Z., Melnikova O.Z., Malakhova S.M.

Key words: leaning motivation, internal motivation, and medical faculty.

The article describes the peculiarities in the motivational complex and individual motives for learning activity of the first and fourth year students who study at medical faculty. It has been shown that in both groups there were well expressed internal motivation for the learning that significantly prevailed over the outer positive and, especially, the external negative motivations. We has found out that among some of the motives for internal motivation, the leading one is the desire to become a highly qualified specialist, to succeed in future profession and acquire deep sound knowledge. Thus, maintenance of these learning motives among the medical students significantly contributes to improving the quality of medical education.